

Малтабаров Б.А., Салморбекова Р.Б.

ЖАШТАРДЫН ДИНГЕ БОЛГОН КӨЗ КАРАШЫ
(социологиялык талдоо)

Малтабаров Б.А., Салморбекова Р.Б.

ВЗГЛЯД МОЛОДЕЖИ НА РЕЛИГИЮ
(социологический анализ)

B.A. Maltabarov, R.B. Salmorbekova

A YOUTH PERSPECTIVE ON RELIGION
(sociological analysis)

УДК: 053.81:993 (297:281,9)

Макалада жаштардын динге болгон көз карашы каралган. Конкреттүү социологиялык изилдөөнүн материалында жаштардын диний көз карашын калыптанышына маалыматтардын тийгизген таасиринин булактары аныкталган, дин жөнүндө мыйзамдык актылардын билиминин деңгээли каралган, башка динге болгон көз караштары, динчилдиктин деңгээли жана даражасы аныкталган.

Негизги сөздөр: үй-бүлө, нике, жарандык нике, жаштар, динчилдик, динчилдиктин деңгээли, динчилдиктин даражасы.

В статье рассмотрены отношения молодежи Кыргызстана к религии. На материале конкретного социологического исследования определены уровень и степень религиозности, выявлены основные мотивы влияния и отношения к другим религиям, рассмотрены уровень знаний законодательных актов о религии и выявлены основные источники религиозной информации, влияющие на формирование религиозных взглядов молодежи.

Ключевые слова: семья, брак, гражданский брак, молодежь, религиозность, уровень религиозности, степень религиозности.

This paper will examine religious beliefs and practices of Kyrgyzstani youth. The paper is based on the result of research activity among Kyrgyz youth. We examine the level of youth religiosity, knowledge about the Religious Law and Practices. We identify the main sources of knowledge about religion beliefs of young people in Kyrgyzstan. Also factors that influence to attitude towards to other religious representatives in Kyrgyz society will be defined in this paper.

Key words: family, marriage, civil union, youth, religion, level of religiosity, the degree of religiosity.

Белгилүү болгондой, ата-энелер жана тарбия берүүчүлөр балдарын аманчылыкта, адашуудан, элге караганда сак келишет. Баланы тарбиялоодо бизге баштапкы негиздерди жакшылап билүү керек жана ага айлана-чөйрөнүн тийгизген таасири абдан чоң. Тарбия жаатында алектенишкен окумуштуулардын айтымы боюнча, эне-атанын мээримин жеткиликтүү түрдө көрбөгөн баланын ички дүйнөсү жарды (кемчиликтүү) болуп чоңоёт. Натыйжада ал, өзүнүн жашоосунун негизине көзү жетпей, анын жүрөгүндө үмүтсүздүк орношот. Ошондой эле ал балада шектүү сезим көбөйөт, же ач көз болуп көзү тойбой канааттануу жоголот. Ал эми, кээде бул жашоо-дүйнөсүнөн өч алуу максатында уурулукка, алдоого же куулук кылууга барат. Кимдин үстүнө бала тарбиялоо жооп-

керчилиги жүктөлгөн болсо, ал баланын толук жеткилүү инсан болуп өсүүсү үчүн канчалык даражада сүйүүгө, мээримдүүлүккө муктаж экенин түшүнсүн. Себеби, жаш баланын мээримге болгон муктаждыгы анын тамака же кийимге болгон муктаждыгынан кем эмес. Атүгүл, кээде жаш балдар тамактын аздыгынан же начардыгынан ооруп калганы сыяктуу эле, мээримге суусагандыгы себебинен ооруга чалдыгуусу мүмкүн.

Ата-энеси же тарбиячынын балага жакшы мамиле менен көңүл буруусу аздыгынан, аны жакшы көрөөрүн байкай албайт, же байкаса да (ошол учурда) ишенбейт. Көпчүлүк адамдар ойлогондой жакшы көрүү, мээримин төгүү бул – баланы кучактоо же аны өөп коюу эле эмес. Анын түрлөрү, жолдору өтө көп. Биздин назарыбызды арзыбаган кичине көрүнгөн нерселер бала үчүн өтө чоң таасир бериши мүмкүн.

Сурамжылоодо респонденттерге, «Сиз эмнеге ишенесиз» деген сурообузга - 98% респондент «Аллага ишенем /Кудайга/» ишенеринен маалымат беришти. Бирок, алардын 4% Кудайга кээде ишенсе, кээде ишенбейт, 2% респондент өздөрүн атеист экендигин белгилеп өткөн. Ал эми, Табигый күчтөргө 26% ишенет, астрологияга 22% ишенет (1-таблицаны караңыз).

Таблица 1.

Респонденттердин ишеними

№		Жооп (% менен)		
		Ооба	Жок	Жооп бере албайм
1.	Аллага ишенем /Кудайга/	98	0	2
2.	Кудайга кээде ишенсем, кээде ишенбейм	4	72	24
3.	Табигый күчтөргө ишенем	26	60	14
4.	Астрологияга ишенем	22	70	8
5.	Атеист	2	86	12

Динге ишенгендердин 41% ишенген дининдеги жөрөлгөлөрдү дайыма жасашат. Жөрөлгөлөргө куран окуу, намазга жыгылуу, зияратчылык кылуу, орозо тутуу ж.б. жөрөлгөлөр боюнча сөз болгон. Жалпы респонденттердин 42,6% жөрөлгөлөрдү сакташат, бирок такай эмес. 6% респондент, ислам динин тут-

кан жаштар жөрөлгөлөрдү жасашпайт жана 11,1% респондент бул суроого жооп бере алган жок.

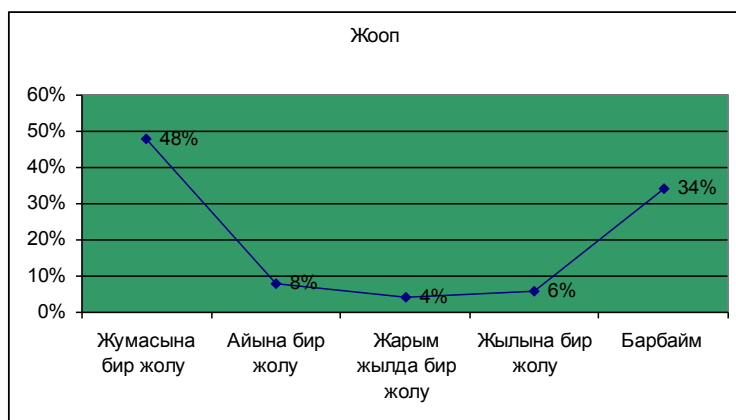
Таблица 2

Диндеги жөрөлгөлөрдү сактоо

№		Жооп (%)
1.	Дайыма жасайм	40,7
2.	Сактайм, бирок такай эмес	42,6
3.	Жасабайм	5,6
4.	Жооп бере албайм	11,1

Диндеги жөрөлгөлөрдү сактоодо, Сиз мечитке барсызбы, барсаңыз кандай убакыттын аралыгында? - деген сурообузга 48% респондент «жумасына бир жолу», 8% - «айына бир жолу», 4% - «жарым жылда бир жолу», 6% - «жылына бир жолу» барышат экен. Респонденттердин 34% - мечитке барбайт. Алардын көпчүлүк пайызын кыздар белгилешти. Жаштардын арасында 48% жумасына мечитке барышын эки көз карашта карасак болот. Биринчиден жаштардын ислам динине жакшы көз карашта карап, жаман жолдорго барбагандыгы, коомго тийгизген таасиринин, адамкерчилик, ыйман, боорукерлик жана башка жакшы жөрөлгөлөр менен алектенүүсү. Экинчиден, окуп жаткан жаштар, жума күнү мечитке жума намазга барууну мактанчылык катарында, сабактан качып, калптарды айтып, андан кийин өз кызыкчылыктарын көздөп кеткендер да жок эмес. Андан тышкары айрым жерлерде терротистик көз караштагы ислам динин жабынып алган молдолордун сөзүнө киришип, коом үчүн коркунуч алып келүүдө. Сурамжылоонун негизги жыйынтыктары менен 1-диаграммадан таанышсаңыздар болот.

Диаграмма 1. Мечитке баргандар

Жаңы муундун үйдөгү же мектептеги алардан талап кылынган иштерге каршы чыгууларынын көп себептерин азыркы кезде чечмелей алаттырбыз. Бул – ата же мугалим тараптан келген көрсөтмөнүн бала менен эч кандай байланышы болбогондугунда, башкача айтканда сүйүү сезимдеринин ишти аткарууга түрткү берүүчү сезимдерин сүйүү мамилелер менен байланышта толук кандуу болбогондугунда.

Сурамжылоого алынган респонденттердин 47,6% үй-бүлөдөгү тарбиянын негизинде динге ише-

нип калышкан. Ошону менен бирге, 19% жаштар руханий жактан изденүү жана айланасындагы адамдардын тийгизген таасиринен динге ишенген 9,5% диний адабияттардын тийгизген таасири астында ишенсе, 4,8% материалдык кыйынчылыкка дуушар болгондо ишенүүгө мажбур болгон (3-таблицаны караңыз).

Таблица 3.

Динге ишенүүгө түрткү болгон таасирлер

№		Жооп (%)
1.	Руханий жактан изденүү	19,0
2.	Материалдык жактан кыйынчылык	4,8
3.	Үй-бүлөдөгү тарбия	47,6
4.	Айланамдагы адамдардын тийгизген таасири	19,0
5.	Диний адабияттардын тийгизген таасири	9,5

Тарбиялоочуларга балдар менен иштеше ала турган чөйрөнү жаратууга активдүү иш-аракеттерди кылуусу зарыл. Бул үйдүн ичинде да, сыртында да болот.

Үйдүн ичиндегилер болсо булар: Тез кайтала-нып туруучу отурумдар (жыйындар). Мисалы: тамактануу убактарында. Ата-эне мында кээ бир таасир берүүчү иш-аракеттерди жасай алат. Мисалы: а) Балага даамдуу тамактан: “бул сага белек” - деген сөз менен тартуу кылуу (ал канчалык чоңойсо дагы), же “тамак сага (жактыбы?)” - деген суроо менен? же “мындан дагы каалайсыңбы?” ж.б. ... б) Дасторкондо кубанычты жаратуучу пайгамбар САВ өмүр баянынан, же ардактуу сахабаларынын жашоолорунан, же ата-энелердин балалык чагынан жакшы юмор, тамаша сөздөрдү айтып берүү;

Үйдө же мектепте тарбиялоочу кичинекей майрамчага окшогон отурушту уюштура алат. Ошол аз убакыттын ичинде пайдалуу оюнду өткөрүп, майрамды алып баруучуну жана балдарды ар кандай ролдорду аткарууга дайындайт. Мисалы: бирөө Куранды окуу менен баштаса, башкасы хадис окуп, үчүнчүсү ата-эне же мугалимге тиешелүү сөздөрдү айтат. Кадимки кассетага жазуучу, үндү бийик чыгаруучу микрофондору менен болгон магнитофонду колдонушса болот. Майрамды эстелик үчүн жаздырып коёт. Ошондой эле “тарбиялоочу” өзүн зарыл жетишкен окуучу катары сезе турган ылайыктуу мактоо сөздөрүн айтуу менен тартынчаак баланын жан дүйнөсүн бекемдөөчү болот. Аларга Куран Каримди окуу менен ийгиликке жеткен шейхтин же бир ардактуу мугалимдин артыкчылыктарын айттырабыз ж.б. Бала ардактуу сөздөрдү үйрөнүп жана аларга бекем сүйүү менен амал кылат.

Сейилдөө дагы бала менен тарбиялоочунун ортосундагы жакшы мамилени бекемдейт. Сейилдөө ички дүйнөгө жакшы нерселерди, эскерүүлөрү менен таасир бере турган болуш керек. Ошондо баланын

назары Аллах жараткан тоолорго, бак-дарактарга, канаттуларга, айбанаттарга бөлүнүп, Алла Тааланы сүйүүгө, аны улуктоого, анын белгилерине ой жүгүртүүгө, илимий изилдөөгө кызыгуусу пайда болот.

Балдар менен бирге жандуу куруучу ишке киришүү. Мында чектелген максаттар бар. Мисалы: ылайыктуу журналдарды, жакшы китептерди окуу. Өзгөчө сүрөттөрү менен берилген илимий энциклопедиялар, илимий темадагы кызыктуу, таасир берүүчү, көптөгөн сүрөттөрдү камтыгандар балага окууга, изилдөөгө болгон кызыгууну туудурат.

Ошондой эле, убакыттан пайдаланууга, космосту, деңиздерди, изилдеген илимий тасмаларды, кээ бир театрлаштырылган пайдалуу оюндарды көрүүгө умтулат. Бул фильмдерди көргөндөн кийин суроо-жооп, дискуссияны уюштуруу керек. Оору убактарынын аны суроо менен, сакайтуусуна, оорудан жеңилдөөсүнө, сабыр кылуусуна пайдалуу. Динге ишенген респонденттер, Аллага /Кудайга/ ишеними 39,2% белгилегендей, «жашоонун маанисин» ала алышат. Руханий жактан 23,5% байыса, 27,5% жашоодогу туруктуулукту ала алат. Болгону 9,8% моралдык колдоого ээ боло алат (4-таблицаны караңыз).

Таблица 4.

Аллага /Кудайга/ ишениүү эмне берет

№		Жооп (%)
1.	Жашоонун маанисин	39,2
2.	Руханий жактан баюу	23,5
3.	Моралдык колдоо	9,8
4.	Жашоодогу туруктуулукту	27,5

Сиз башка динге кандай мамиле кыласыз? – деген сурообузга, 12,2% жактыруу менен карашат, 28,6% сыйлоо менен карашат, 10,2% айырмасы деле жок же башкача айтканда кайдыгер мамиле кылышат. Ошондой эле 30,6% респондент жактырбайт жана 18,4% тескери мамиле кылат (№5 таблицаны караңыз).

Эмне себептен, 30,6% респондент башка диндерди жактырбоо менен карагандыгы, Кыргызстандагы ар кандай диндердин көптүгү жана башка диндердин маанисин түшүнбөгөндүгү жана аларга 18,4% тескери, агрессивдүү мамиле кылышат.

Таблица 5.

Башка динге болгон мамиле

	Жооп (%)
Жактыруу менен	12,2
Сыйлоо менен	28,6
Айырмасы деле жок	10,2
Жактырбайм	30,6
Тескери	18,4

Сурамжылоого катышкандардын дээрлик теңи 45,7%, динге байланышкан мыйзамдарды билишпейт. Ошого карабастан, 37% респондент Кыргызстандагы динге байланышкан мыйзамдарды билишет. Ал эми 17,4% респондент жооп бере албайт. Анткени алардын мындай мыйзамдар менен кабары жок 6 -таблицаны караңыз).

Таблица 6.

Респонденттердин Кыргызстандагы динге байланышкан мыйзамдарды билүүсү

№		Жооп (%)
1.	Ооба	37,0
2.	Жок	45,7
3.	Жооп бере албайм	17,4

Диний маалыматтарды жаштар көбүнчө 60,9% диний китептерден ала алышат. Демек, диний китептердин ичиндеги маалыматтарды мамлекеттик тараптан көзөмөлдөөнү күчөтүү зарыл. Диний баракчалар да бирин-бири кайталаган жана бекер таратылгандыктан көчөдө, дааратканаларда, таштандыларда калып жаткандыгы да диний маалыматтарга болгон ишенимден иренжитип койбосуна ким кепилдик бере алат. Ошого карабастан, 8,7% респондент маалыматтарды диний баракчалардан ала алышат. Радиодон диний көз караштагы маалыматтарды сурамжылоого тартылган бир да респондент маалымат булак катары белгилеген жок жана телеберүүдөн болгону 2,2% респондент маалымат алган. Башка маалыматтардан, кошуналарынан, үй-бүлөсүнөн, туугандарынан, досторунан, дааватчылардан, мечит, медреселерден жана маалымат алышпайт ала алышат. Жаштар биздин келечегибиз болгондуктан, аларга туура маалымат берүү келечектин ишин алга алган болобуз. Окуу жайларында да туура маалыматтар жөнүндө камтыган сабактар, окуу программалары иштелип чыкса абдан жакшы болот эле (7-таблицаны караңыз).

Таблица 7

Респонденттер үчүн диний маалыматтар боюнча негизги булактар

№	Маалыматтар	Жооп (%)
1.	гезит, журнал	4,3
2.	телеберүү	2,2
3.	радио	0,0
4.	диний китептерден	60,9
5.	диний баракчалар	8,7
6.	башка	23,9

Сиз алган маалымат булактар Сизге канчалык деңгээлде таасирин тийгизет? - деген сурообузга, респонденттердин 36,2% абдан жогору баалап беришкен. 29,8% орто деңгээлде деп жооп беришти, 19,1% жогору бааласа, 2,1% төмөн баалады. Анын ичинен 12,8% жооп бере алган жок, анткени алар дин тууралуу маалыматтар менен тааныштыгы жок (2-диаграмманы караңыз).

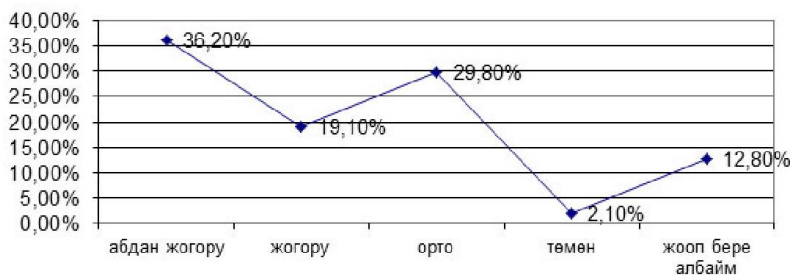

Диаграмма 2

Сиз алган маалымат булактар Сизге канчалык деңгээлде таасирин тийгизет

Азыркы учурда жаштар үчүн абдан актуалдуу болгон маселелердин бири үй-бүлө куруудагы салтанаттуу жөрөлгөлөр боюнча респонденттер төмөндөгүдөй жоопторду берди. ЗАГС жана Нике аркылуу үй-бүлө курууга аракет кылышат. Бул болсо, мамлекет менен диндин шайкеш өнүгүүсүнөн кабар берет. 23,4% Нике аркылуу үй-бүлө куруусун жашырган жок, анткени алар Кудай алдында ак болсо болдук деп эсептешет. 2,1% респонденттер жарандык үй-бүлөдө жашаганды жактырышат. Ал эми 4,3% жаштар бул маселе боюнча ойлонуша элек (8-таблицаны караңыз).

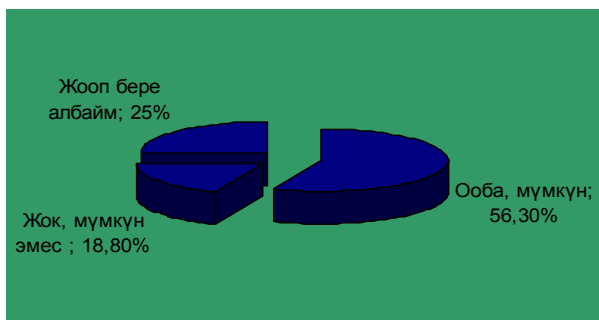
Таблица 8

Сиз үй-бүлөлү же үй-бүлөсүз болсоңуз төмөндөгү жооптордун кайсынысына кошуласыз

№		Жооп (%)
1.	ЗАГС аркылуу	4,3
2.	Нике аркылуу	23,4
3.	ЗАГС жана Нике аркылуу	66,0
4.	Жарандык (гражданский брак) үй-бүлө	2,1
5.	Жооп бере албайм	4,3

Келечекте диндин негизинде чыр-чатактар чыгышы мүмкүнбү? - деген сурообузга 56,3% респондент «ооба, мүмкүн» деп жооп беришти. Анткени акыркы учурдагы түштүк аймагында болуп жаткан окуялар ушундай тыянак чыгарууга мажбур жасайт. Алардын 25% бул суроого «жооп бере албайт» жана 19% «жок, чыкпайт» деп жооп беришти. Бирок, оптимисттердин айтымы боюнча, ушундай социалдык-экономикалык абалда жер-жүзүндө тынчтык орносо экен. Буга албетте, мамлекеттик, дүйнөлүк, жергиликтүү деңгээлде чара көрүшүбүз керек. (3-диаграмманы караңыз).

Диаграмма 3

Сиздин оюңуз боюнча, эмне үчүн жаштар секталарга кирип кетип жатышат? - деген ачык сурообузга, жаштар диндин так маанисин билишпегендиктен, материалдык жактан муктаж болгон учурларында ар кандай секталарга өтүп кетишүүдө.

Жаш балдарды тарбиялоодо, ири диндердин көргөзмөсү боюнча тарбиялоо зарыл. Ата-эненин же бала тарбиялоочунун айткан акыл-насааттары дин-

сиз бала үчүн жетишсиз же балага акыл-насаат айтканда бийик даражада турган дининин көргөзгөн адеп-ахлагына чыйратыш керек. Себеби, эгерде жаш өспүрүм динсиз тарбияланса ал тарбия ага жетишсиз же жетиштүү болгон күндө да анын ислам динине болгон сүйүүсү жана көз карашы өспөйт.

Кыргызстанда исламдын азыркы учурдагы абалы, анын дүйнөлүк саясатка жана эл аралык мамилелерге тийгизген таасири, анын ичиндеги агымдар жана багыттар, деструктивдүү көрүнүштөр, аларды шарттаган себептер жетиштүү изилдене элек. Бул багытта айрым макалалар, брошюралар жарык көргөн менен фундаменталдуу изилдөөлөр жок. Сурамжылоодо респонденттерге, «Сиз эмнеге ишенесиз» - деген сурообузга 98% респондент «Аллага ишенем /Кудайга/» ишенеринен маалымат беришти. Бирок, алардын 4% Кудайга кээде ишенсе, кээде ишенбейт, 2% респондент өздөрүн атеист экендигин белгилеп өткөн. Ал эми, Табигый күчтөргө 26% ишенет, Астрологияга 22% ишенет. Диний маалыматтарды жаштар көбүнчө 60,9% диний китептерден ала алышат. Демек, диний китептердин ичиндеги маалыматтарды мамлекеттик тараптан көзөмөлдөөнү күчөтүү зарыл. Диний баракчалар да бирин-бири кайталаган жана бекер таратылгандыктан көчөдө, дааратканаларда, таштандыларда калып жаткандыгы да диний маалыматтарга болгон ишенимден иренжитип койбоосуна ким кепилдик бере алат. Ошого карабастан, 8,7% респондент маалыматтарды диний баракчалардан ала алышат. Радиодон диний көз караштагы маалыматтарды сурамжылоого тартылган бир да респондент маалымат булак катары белгилеген жок жана телеберүүдөн болгону 2,2% респондент маалымат алган. Башка маалыматтардан, кошуналарынан, үй-бүлөсүнөн, туугандарынан, досторунан, дааватчылардан, мечит, медреселерден жана маалымат алышпайт ала алышат. Жаштар биздин келечегибиз болгондуктан, аларга тура маалымат берүү келечектин ишин алга алган болобуз. Окуу жайларында да тура маалыматтар жөнүндө камтыган сабактар, окуу программалары иштелип чыкса абдан жакшы болот эле.

Азыркы учурда жаштар үчүн абдан актуалдуу болгон маселелердин бири үй-бүлө куруудагы салтанаттуу жөрөлгөлөр боюнча респонденттер төмөндөгүдөй жоопторду берди. ЗАГС жана Нике аркылуу үй-бүлө курууга аракет кылышат. Бул болсо, мамлекет менен диндин шайкеш өнүгүүсүнөн кабар берет. 23,4% Нике аркылуу үй-бүлө куруусун жашырган жок, анткени алар Кудай алдында ак болсо болдук

деп эсептешет. 2,1% респонденттер жарандык үй-бүлөдө жашаганды жактырышат. Ал эми 4,3% жаштар бул маселе боюнча ойлонуша элек.

Адабияттар:

1. Альмухаметов А. Социология религии. - Алматы, 2009. - С. 256.
2. Веремчук В.И. Социология религии. - М., 2004. - С. 3-13.
3. Гараджа В.И. Социология религии: Уч. пос. для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей - М.: ИНФРА-М, 2005. - С. 348.
4. Малтабаров Б.А., Каримова К. Деликвентное поведение подростков в современном Кыргызстане: социологический анализ. - Б.: ОсОО "АДЭМ БАСМА", 2016 - С. 98.
5. Малтабаров Б.А. Заманбап Кыргызстанда диний иденттүүлүк. – VII социологиялык конгресси: «Социологиянын коомдогу башкаруудагы орду жана келечеги» // БГУнун жарчысы №3-4 (33-34) 2015. - С. 104-110.
6. Жаран кантип идентешет? Б.: Махprint, 2016. - 346-б.
7. Бакытбек Амир Малтабартегин, Салморбекова Р.Б., Борсоокбаева С.С. Антология социологических исследований в Кыргызской Республике. - Бишкек: БГУ, 2011.

Рецензент: д.социол.н. Мендибаев Н.